

SIYOSIY JARAYONLARDA SIYOSIY ISHTIROK

Mannonov Bahodir O'tkir o'g'li
O'zbekiston Milliy Universiteti, talabasi

Annotatsiya: *Maqolada siyosiy jarayonlarda siyosiy ishtirokchilarning ishtiroki sabablari, siyosiy ishtirokchilarni siyosiy jarayonlarga jalb qilish, jahondagi bir qator davlatlarning siyosiy jarayondagi ishtiroki indeksi va siyosiy jarayonlarning va siyosiy ishtirokchilarning turlari va O'zbekistondagi siyosiy ishtirokning evolutsion jarayonlari yoritib beriladi.*

Tayanch tushunchalar: *siyosiy jarayon, siyosiy ishtirok, miting, pitek, konvensiyal, nokonvensial, apatik, motiv, merkantil, apsentizm, makro, mikro, artikulyatsiya, agrigatsiya, kortej.*

Siyosiy jarayon - bu jamiyatning siyosiy tizimining ishlash usuli ; siyosiy tizimning faoliyat yuritishi va rivojlanishini ta'minlovchi siyosiy subyektlarning umumiy faoliyati. Muayyan siyosiy jarayonning mohiyati va mazmuni siyosiy tizim va siyosiy rejimning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda belgilanadi .

Siyosiy ishtirok- bu siyosat subyektlarining maqsadli xatti-harakatidir.

Siyosiy ishtirokning eng tushunarli ta'rifi 1972 yilda S. Verba va N. Ney tomonidan berilgan ; tadqiqotchilar tomonidan xususiy fuqarolarning davlat amaldorlarini tanlash va siyosiy qarorlar qabul qilishga qaratilgan huquqiy faoliyati sifatida tushunilgan. Milbrath va Goel shunga o'xshash tarzda siyosiy ishtirokni "hukumat qarorlarini qo'llab-quvvatlash yoki ta'sir qilishga qaratilgan faoliyat" deb ta'rifladilar.

Subyektning xohish istagi har qanday siyosiy jarayonning:

- unga qaratilgan maqsadi;
- unga qaratilgan manfaati;
- unga qaratilgan imtiyozlari;
- unga qaratilgan talablar impulsiga bog'liq;

Siyosiy ishtirokchilarni siyosiy jarayonlarga jalb qilish usullari ularning manfaatidan kelib chiqib tanlanadi. Masalan:

1. Fuqarolarga tahdidni his ettirish.
2. Manfaatlarini anglatish va muayyan maqomga intilishini kuchaytirish.
3. Muvaffaqiyatlarga erishish va jamoatchilik e'tirofiga erishishga xohish hosil qilish.
4. O'zining ijtimoiy burchlarini anglatish orqali.

Siyosiy ishtirokning quyidagi turlari mavjud:

- Saylov va referendumlarda ovoz berishda ishtirok etish.
- Fuqarolarning davlat organlariga murojaatlari.
- Ommaviy namoyishlarda (mitinglar, pitekklar, kartejlar) ishtirok etish.

-OAV(Ommaviy Axborot Vositalari) orqali jamiyat va davlat uchun muhim bo'lgan voqealarga o'z fikringizni bildirish.

Miting- jamiyat va davlat hayoti uchun muhim bo'lgan masalarni muhokama qilish uchun fuqarolarning ommaviy yig'lishi.

Pitek- bir shaxs va bir guruhning odamalari davlat binolari oldida bannerlar va plakatlar orqali siyosiy voqealarga o'z fikrini bildirishi.

Kartej- fuqarolarning ma'lum bir ijtimoiy siyosiy jarayonlarga jalb etish uchun afishalar, bannerlar va ovoz kuchaytiruvchi vositalar orqali ma'lum bir yo'nalish bo'ylab o'tishidir.

Siyosiy ishtirokni amalga oshirish quyidagi funksiyalarni bajaradi:

-Siyosiy ijtimoiylashuv.

-Ixtiloflarni hal etish va ulardan ogohlantirish.

-Boshqaruvdan begonalikni tugatish.

-Manfaat, istak va talabni kelishtirish.

Eng dolzarb kuzatuvlar nafaqat siyosiy ishtirok etish shakllari doirasini kengaytirishga, balki ularni fuqarolarning sabablari va motivatsiyasiga ko'ra ajratishga qaratilgan. P. Norris fuqarolik kontseptsiyasiga asoslangan va tegishli ravishda siyosiy partiyalarni qo'llab-quvvatlash va saylovlarda ovoz berishda ifodalangan "fuqaroga yo'naltirilgan siyosat" va muayyan voqealar yoki yangiliklar voqealari yoki muammolari bilan bog'liq bo'lgan "sababga yo'naltirilgan siyosat" ni ajratdi.

Siyosiy ishtirokchilarning turlari haqida eng mashhur tipologiya Melbert tomonidan ishlab chiqilgan, bular:

-Faol ishtirokchilar-bu o'zini nomzod qilib ko'rasatadiganlar, siyosiy kompaniyaning ishtirokchilari, davlat organlarining rahbar xizmatchilari.

-Oraliq ishtirokchilar- bu rasmiy yig'ilishlarda ishtirok etuvchi, siyosiy jarayonlarda homiy qiluvchilar, siyosat subyektlari o'rtasida aloqani o'rnatishga vositachilik qiluvchilar.

-Kuzatuvchilar-bu siyosiy jarayonlarda shior, lagatip, bilan ishtirok etuvchi turli bahs va mulohazalarga jalb etuvchilar.

-Apatiklar- bu befarq, loqayd va xohish istaksizlardir. Siyosat subyektlarining siyosiy jarayonlarga nisbatan o'z motivlari bo'ladi. Bular: Manfaaddorlik motivi, bilish motivi, mafkuraviy motiv, merkati (siyosatga va uning jarayonlariga haq to'lanadigan soha deb qarash) motiv, soxta motiv, Apsentiizm (siyosatdan bosh tortish) motiv. Sarlavha: O'zbekistondagi siyosiy jarayonlardagi ishtirok: taraqqiyot va muammolarning dinamik manzarasi

O'zbekistonda siyosiy ishtirokning rivojlanish tarixiy konteksti:

O'zbekiston 1991-yilda Sovet Ittifoqining parchalanishi bilan mustaqillikka erishdi va bu uning suveren davlat sifatidagi yo'lini boshlab berdi. Dastlabki yillarda mamlakatda hokimiyat prezidentlik qo'lida to'plangan markazlashgan siyosiy tuzilmaning guvohi bo'ldi. Biroq, so'nggi o'n yillikda ko'proq siyosiy inklyuzivlikni va fuqarolarning faolligini oshirishga qaratilgan bir qator islohotlar amalga oshirildi.

Islohotlar va siyosiy inklyuzivlik:

E'tiborga molik islohotlardan biri hokimiyatni markazsizlashtirish bo'lib, mahalliy boshqaruvni kuchaytirish va mintaqaviy hokimiyat vakolatlarini kengaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlardir. Ushbu siljish mahalliy siyosiy jarayonlarda to'g'ridan-to'g'ri va mazmunli ishtirok etish imkonini beruvchi qarorlar qabul qilishni xalqqa yaqinlashtirishga qaratilgan. Bundan tashqari, byurokratik to'siqlarni kamaytirish, fuqarolarning davlat organlari bilan aloqalarini osonlashtirish choralari ko'rildi.

Media manzarasi va siyosiy xabardorlik:

Ma'lumotli va xabardor fuqarolar mazmunli siyosiy ishtirok etish uchun juda muhimdir. So'nggi yillarda O'zbekistonda matbuot erkinligini oshirish va mas'uliyatli jurnalistikani targ'ib qilish borasidagi sa'y-harakatlar natijasida O'zbekistonning media landshafti yaxshilandi. Ommaviy axborot vositalarining diversifikatsiya qilinishi fikr va axborotning plyuralistik almashinuvini ta'minlab, aholi o'rtasida siyosiy ongni oshirishga xizmat qilmoqda.

Yoshlar faolligi va siyosiy ta'lim:

O'zbekistonda yoshlar demografik ko'rsatkichlari mavjud bo'lib, aholining salmoqli qismini 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil etadi. Yoshlar g'ayrati va g'oyalarini ishga solish muhimligini e'tirof etgan holda, yoshlarning siyosiy jarayonlarda faolligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yoshlar forumlari, yetakchilik dasturlari va ma'rifiy targ'ibot kabi tashabbuslar o'sib kelayotgan yosh avlodni millat kelajagini shakllantirishda faol ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan.

Siyosiy ta'lim bilimli va mas'uliyatli fuqarolikni tarbiyalashning muhim tarkibiy qismi bo'lib, fuqarolik va siyosiy savodxonlikni ta'lim tizimiga integratsiya qilish bo'yicha harakatlar amalga oshirildi. O'zbekiston yoshlarni siyosiy jarayonlarni tushunish va ular bilan shug'ullanish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirish orqali yanada faol va xabardor fuqarolarning shakllanishiga zamin yaratmoqda.

Xulosa

Dunyoda yoki muayyan mamlakatlardagi siyosiy jarayonlarda siyosat subyektlarining qatnashishiga qarab davlatdagi demokratiyaning darjasini aniqlash mumkin. Siyosiy jarayonlarda ishtirok etish konvensional va nokonvensional axloqiy xatti-harakatlarga bog'liq bo'lib inson o'zini hayotda ifodalash vositasi sifatida qarashidir.

O'zbekiston texnologik innovatsiyalar, yoshlar ishtiroki, xalqaro sheriklik va ekologik barqarorlik bilan bog'liq murakkabliklarni yo'lga qo'yar ekan, muammolarni hal qilish va imkoniyatlardan foydalanishda hushyor bo'lishi kerak. Siyosiy ishtirokning ko'p qirraliligi aholining turli talab va intilishlarini hisobga olgan holda yaxlit yondashuvni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Z.Djumayev, D.I.Madaminova, X.I.Mustapova, B.S.Suyunova”SIYOSIY TAHLIL”
2. Muqimjon Qirg'izboyev “Siyosatshunoslik” o’quv qo’llanma
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Jamiyatning_siyosiy_tizimi
4. X.T.Odilqoriyev,D.X.Razzoqov “Siyosatshunoslik” o’quv qo’llanma
5. https://uza.uz/oz/posts/birinchi-bor-siyosiy-jarayonda-ishtirok-etdim_499564